

EVLİLİK VE AİLE OLGULARI ÜZERİNDEN GÜNDELİK HAYATA SOSYO-KÜLTÜREL BİR BAKIŞ

Geliş Tarihi (Received Date) 20.10.2017

Kabul Tarihi (Accepted Date) 23.01.2018

Pınar Ezgi BURÇ¹

Gündelik hayat tam da bu şekilde tiyatroya benzer; tiyatro da gerçek seyirciler için yaşamı özetleyebilir; yoğunlaştırabilir, “temsil edebilir.”²

Özet

Bu çalışma, gelenek ve kültür temelinde ele alınan evlilik ve aile olgularının, gündelik hayat üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Çalışmanın teorik perspektifi, kültür ve gelenek ilişkiseliliği olarak belirlenmiştir. Çalışma, evlilik ve aile olgularının kurum olarak, gündelik hayattaki yeri ve önemini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda ele alınacak olan kültür, gelenek, evlilik, aile ve gündelik hayat olguları, çalışma dâhilinde açıklanacaktır. Kültür ve geleneğin, evlilik ve aile olgularını nasıl şekillendirdiği, bu olguların gündelik hayatı nasıl etkilediği ve ortaya çıkan değişimin hangi yönde gerçekleştiği sorularına cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Gelenek, Evlilik, Aile, Gündelik Hayat

A SOCIO-CULTURAL OVERVIEW OF EVERYDAY LIFE THROUGH MARRIAGE AND FAMILY PHENOMENONS

Abstract

This study focuses on the effects of marriage and family on everyday life, which are dealt with on the basis of tradition and culture. The theoretical perspective of this study is defined as the interrelations of culture and tradition. The study aims to demonstrate the role and importance of marriage and family as an institution in everyday life. Culture, tradition, marriage, family and everyday life to be handled in this context will be discussed within the study. The study will seek answers to the questions of how culture and traditions shape marriage and family, how these phenomena affect everyday life and what the direction of the change is.

Keywords: Culture, Tradition, Marriage, Family, Everday Life

GİRİŞ

Toplum, bireylerden oluşan, belli kurumları içeren geniş kapsamlı bir yapıdır. Bu kapsam, içerisine birçok özelliği, durumu, normu, sistemi vb. almaktadır. İnsanlık tarihi boyunca, toplumun ortaya çıkışı ve varlığını sürdürmesi sebepleri ve koşullarıyla birlikte düşünüldüğünde, kültürün toplumun başyardımcısı olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz. Kültürün toplumlar üzerinde bu denli etkili olmasında, geleneğin rolü yadsınamaz. Gelenek dokunulmazdır, kültür ufak tefek değişikliklere uğrasa da gelenek uğramaz, o ya vardır olduğu gibi, ya da yoktur, etkisini yitirmiştir. Kültürü pekiştirir. Kültür ve geleneğin inşa ettiklerini devam ettirecek olan kurumlardan ikisi evlilik ve ailedir. Bu iki olgu bireyleri birleştirip çoğaltır, hem niceliksel hem de niteliksel olarak topluma katkı sağlar, kültürel aktarımı sağlar.

Kültürün bir parçası olan gelenek, en az kültür kadar etkilidir. Belli olguların ‘geleneksel’ olanına daha yüksek bir statü verilmekte ve güven duyulmaktadır. O, güne uygunluk sağlamış, denenmiş ve sosyo-kültürel değerler ile iç içe girmiştir. Bu bağlamda gündelik hayat da, güne ilişkin olan, günlük durumlara göre yön alandır; hem geçmişten izler taşır hem de güncel olanın izini sürer. Özetle gündelik hayat, geçmiş ile bugünü bir araya getirir.

Aile kurumunun inşa edilmesinden bir önceki aşama, evliliğdir. Böylece evlilik, ailenin oluşması için gerek ve yeter koşul olarak görülmektedir. Evlilik aileyi, aile kültürel yapıyı, kültür geleneği ve hepsi birden gündelik hayatı etkilemektedir. Evlilik ve aile olguları, dar anlamda geleneğin, geniş anlamda ise kültürün ürünüdür ve bu olguların sürekliliğinin aktarımını sağlamaktadır. Kültürün bir parçası olan evlilik ve aile olguları gelenekselleşerek, gündelik hayatın da önemli bir parçası olmuştur.

¹ Yüksek lisans öğrencisi, Ege Üniversitesi, (ezgiburc@gmail.com)

² Henri Lefebvre, **Gündelik Hayatın Eleştirisi I**, Çev. Işık Ergüden. 2. Baskı. Sel Yayıncılık, 2013, İstanbul, s 141.

Gündelik hayat, günün getirdiklerinden ibaret midir, yoksa geçmişten gelenler ile bugünün ilişkisinin ürünü müdür? Gündelik hayat, gelenekselin şemsiyesi altında mı biçimlenmektedir, yoksa güne dair farklılıkların etkisi altında kalır mı? Bu etki ve değişim evlilik ve aile kurumları açısından nasıl bir nitelik sergilemektedir? sorularına yanıt arayan çalışma, önce olgu ve kurumlarla örülü bir labirente itecek, sonra bu labirentin alternatif çıkış yollarını ortaya koymaya çalışacaktır.

Çalışma, kültür, gelenek ve gündelik hayat üçgenine, genel bir bakış atarak başlayacaktır. Bu olguların açıklanacağı ve aralarındaki ilişkiselliğin ortaya konulacağı bölümün ardından, evlilik ve aile kurumları gündelik hayat üzerindeki etkileri bazında ele alınacaktır. Bu bölümde, evlilik ve aile olguları, içerikleri ve sosyo-kültürel konuları bağlamında açıklanacaktır. Diğer bölümde ise kültür, gelenek, evlilik, aile ve gündelik hayat olgularının birbirleriyle karşılıklı ilişkisi ile bu olguların gündelik hayatı nasıl değiştirdiğine yer verilecektir. Sonuç bölümünde ise, çalışmanın genel bir değerlendirilmesi yapılarak çalışma aracılığıyla ulaşılan çıkarımlara değinilecek ve çalışmaya son verilecektir.

1. Kültür-Gelenek-Gündelik Hayat Üçgenine Kuramsal Bir Bakış

Marshall'a göre gelenek, belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşlamaktadır. Aynı zamanda, genelde yaygın olarak kabullenilmiş olan ritüeller veya sembolik davranış biçimlerini içeren toplumsal pratiklerden oluşmaktadır (Marshall, 1999: 258-259). Kültür ise toplumda biyolojik olarak değil, toplumsal olarak aktarılıp iletilen her şeydir (Marshall, 1999: 442). Gelenek ve kültüre yönelik bu iki tanım, bu iki olgunun birbiriyle olan yakın ilişkisini görünür kılmaktadır.

Kültürler, içlerinde barındırdıkları özellikler toplamından daha fazla bir şeydir. Bir kabilenin evlilikle ilgili düzenlemeleri, tören dansları ve ergenliğe geçiş törenleri tam anlamıyla bilinebilir; fakat bütün bu öğeleri kendi amaçları doğrultusunda kullanan kültür bir bütün olarak anlaşılabilir. Kültürel amaçlar, çevre bölgelerdeki olası özellikler arasından yararlanabileceklerini ayıklayıp alır, işine yaramayanları ise elden çıkarır, diğer özelliklerineyse gereksinimlerine uygun yeni bir biçim verir. Kültürün, bu sürecin akışı boyunca bilinçli olması gerekmez de, akılcı yorum olasılığı için, insan davranışları kalıplarının irdelenmesinde, bunun gözden kaçırılmaması gerekir (Benedict, 2003: 63). Öyleyse, bireylerin davranışlarından biri olan evlilik ve bu davranış sonucu oluşan aile, kültürü yansıtmaktadır. Kültür kendini var etme biçimi olarak, bu olguları kendi lehine evirmektedir.

Özetle, kültür öğrenilir, tarihi ve süreklidir. Toplumsal olan kültür, ideal veya idealleştirilmiş kurallar sistemidir, ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır. Kültür, soyut bir kavramdır ve değişir (İlhan, 1998: 73-74). Kapsamlı bir kavram olan kültür geleneği hem beslemekte hem de ondan kan almaktadır.

Bir geleneğin sonlanması, geleneksel kavramların insan aklı üzerindeki gücünü yitirmesi demek değildir. Aksine, geleneğin canlılığını yitirmesi ve başlangıcın zihinlerden silinmesi, bazen eski düşünce ve kategorilerin gücünü daha da baskınlaştırır. Gelenekler öyle bir hal alır ki, zorlayıcı güçlerini ancak yittikten sonra tam anlamıyla sergileyebilirler ve insanlar ona karşı çıkamaz olurlar (Arendt, 1996: 42-43). Gelenekler, geçmişle ve günümüzle yakından ilişkili bir davranışlar bütünüdür. Geçmiş bağlamında kültürden, günümüz bağlamında da gündelik hayattan etkilenmektedir.

Her sosyal birliktelik, grup ve topluluk yaşamsal ihtiyaçları ve algısı doğrultusunda kendisine uygun pratikler geliştirerek varlığını sürdürmüştür (Berger & Luckmann, 2008: 31). Bu sebeple gündelik hayat pratikleri, kültür ve gelenekten etkilenmektedir.

Gündelik hayat, birey ve toplumun yaşamındaki rutin eylem ve alışkanlıkların toplamıdır (Subaşı, 2004: 11). Toplumsal hayatı, değişimleri ve toplumsal olguları içeren gündelik hayat; bu olguların altında yatan gerçekleri ortaya çıkarma olanağı sunmaktadır. (Çetin, 2013: 17). Bu durumda gündelik hayatın içinde yer alan her türlü pratik, toplumsal ve kültürel yapı hakkında fikir vermektedir.

Gündelik hayat, algılanan her şeyin dünyanın bir parçası olduğu ve dünyanın her şeyin bir toplamı olarak görüldüğü, yaşanmışlığın ve düşünmenin birbirinden ayrılmadığı, diğer bir deyişle, "yaşanmışlığın" ve düşünmenin düşük bir derecesi olabilir veya olmayabilir (Lefebvre, 2013a: 23). Bu yönüyle gündelik hayat, tecrübe edilen her şeyi içermektedir ve böylece her türlü etkiye açık hale gelmektedir.

Özetle hayat uğraşının, tek tek sorunlara ayrıldığı, her sorunun bir çözüme, her çözümün bir araç ve yöneme sahip olduğu, değilse de bulunması gerektiği düşünülür (Bauman, 2002: 215). Gündelik hayat, değişime uğrayabilir. Gündelik hayatın değerini yitirebilmesi, değişebildiğinin göstergesidir. Gündelik hayatı etkileyen değişimler, ancak gerçek ve derin insani değişimlerdir (Lefebvre, 2013b: 232). Gündelik hayat, taşıdığı bu özelliklerle kültürü anımsatmaktadır. Öte yandan, gündelik hayatın etkilere daha açık, kültürün ise daha kapalı olduğu şeklinde bir karşılaştırma yapmak da yerinde olacaktır.

Dünyayı kural tanır, kestirilebilir ve denetlenebilir hale getirmek, başka bir deyişle kaos yerine düzen getirme çabası, sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Bu çabanın gerçekleşmesini, yine bu çabanın kendisi olanaksız kılmaktadır; çünkü özellikle dar bir alana odaklanmış, hedefli, görev güdümlü, tek sorun çözücü eylemler ve düzensiz olgular, kaosu meydana getirir. Dünyanın bir parçasını ya da insan etkinliğinin özgün bir alanını düzenli hale getirmek için atılan her yeni adım, eski sorunları çözse de, yeni sorunlar çıkarır ortaya, belirsiz durumlar oluşturur ve benzer sonuçlar doğuracak olan daha başka adımların atılmasını zorunlu kılar (Bauman, 2002: 213). Bu tanım, gündelik hayatın karmaşıklığına ve bu karmaşıklığın katlanarak artmasına vurgu yapmaktadır. Gündelik hayatın dönüşümselliği, kapsadığı tüm olgularda kendisini göstermektedir.

Gündelik hayatın eleştirisi, “gerçek” ile “yaşantı”yı, temsilleri, yorumları ve bağlam değişiklikleri içinde karşı karşıya getiren gündelik hayatın özeleştirisini de içermektedir. Ayrıca gündelik hayatın eleştirisi kapsamında, hayalle gerçeğin, bağlam değişiklikleriyle yaşanmış olanın, soyutla somutun eleştirisinin yanı sıra, bireyin toplumdan ayrılması gerekmeden toplumsaldan ayrılması anlamına gelen özel yaşam ile yurttaşın, tarihsel insanın, toplumsal grupların ve politik devletin yaşamı anlamına gelen kamusal yaşamın karşılaştırılması ve bütünlüğünün eleştirisi de bulunmaktadır (Lefebvre, 2013: 78). Bağlam ve yorum, burada da önem kazanmaktadır. Çünkü gündelik hayatın ikili yapısı, birey ve toplum açısından farklı anlamlar taşıyabilmektedir.

2. Gündelik Hayatın Dönüştürücüleri Olarak Evlilik ve Aile Kurumları

Üzerine konuşulan ve konuşulmaya devam edilen evlilik ve aile konuları, özellikle değişim zamanlarında önem kazanan bir konudur. Aile, toplumsallaştırmaya aracı olduğu değer yargıları ile toplumsal değişime katkıda bulunabilir ya da tutucu nitelikte bir birincil grup olarak değişimi yavaşlatabilir. Bu çerçevede, toplumsal değişimden yana olanlarla toplumsal değişime karşı olanlar tarafından, aile kurumu ve bireylerin bu kurum içindeki rollerine yönelik, değişik ve çelişik görüşler belirtilir (Alkan, 1981: 101). Toplum ile karşılıklı bir etkileşim halinde olan aile kurumu da diğer kurumlar gibi değişime uğramaktadır, fakat bu değişim pek fazla istenmez.

Goodenough’a göre evlilik, bir erkeğin sürekli olarak bir kadına cinsel açıdan erişim hakkını elde ettiği ve kadının da çocuk doğurma hakkını kazandığı bir tür sözleşmedir (Monaghan & Just, 2013: 110). Böylece evlilik, ailenin kurulmasından önceki ilk aşama, toplumda belli bir ‘düzen’ içerisinde yaşanmasını sağlayan bir kural ve geleneklere göre şekillenen bir olgudur.

Düğünler, yalnızlık veya geniş ailenin yaşadığı zorluklar gibi sorunlara çözüm olacak ayinler olarak görülmektedir. Öyle olmasa da, evlilik olayı "Ve sonsuza kadar mutlu yaşadılar" miti ile bir sürecin sonlanması olarak görülmektedir. Aileler düğünün, önümüzdeki değişen aile statüsünün karmaşık sürecinin tam ortasında yer almasından ziyade, genellikle sanki düğün bir şeyleri çözüyormüş gibi "Sonunda yerleştiler" diyecekler (McGoldrick, 1980: 93). Düğünler, evliliğin nişanıdır. Bir ailenin toplumsal kurallar dâhilinde kurulduğunun herkese ilanıdır. Düğün, biçimsel olarak farklı geleneklere tabi olsa da içeriksel bakımdan aynı amaca hizmet etmektedir.

Türk kültüründe evlilik, yalnızca iki kişinin yaşamlarını birleştirmeleri değildir, aynı zamanda iki ailenin arasında gerçekleşen bir olgudur. Düğün ve evlenme kültürünün özünde, akrabalık ve komşuluk ilişkileriyle bütünleşmiş bir toplumsallık bulunmaktadır (Tezcan, 2000: 47). Bu bağlamda evlilik, birçok şeyin başlangıcı niteliğindedir. Evliliğin bireysel ve toplumsal yanı, gelenek ve kültürden etkilenmektedir. Böylece, gündelik hayatın önemli bir parçası olmaktadır.

Berger’in ‘Gerçekliğin Toplumsal Yapımı’ adlı kuramı dâhilinde belirttiği üzere, iki insan evlendiğinde, evlenilen kişi diğer eş için en çok önemsenen diğeri olduğundan, taraflardan her biri kendisi için önemli olan gerçeklerle diğerininkileri bağlantılandırmak zorundadır. Evlilik, çiftler

üzerinde, onların bireysel öznel gerçekliklerini de etkileyen bir biçimde işleyen nesnel bir gerçekliği, yeni bir ailenin kurulmasını, çiftlerin öznel karşılaşmalarının bir sonucu olarak belirir. Örneğin evlilik, bekârkem kurulan eski arkadaşlıkların terk edilmesi ve birlikte paylaşılan yeni arkadaşlıkların kurulması anlamına gelebilirken; yeme alışkanlıklarında, eğlenme etkinliklerinde, dekorasyon seçimi ve benzerlerindeki değışmeleri de içerebilir. Bu dereceli süreç, evlilik boyunca devam eder (Poloma, 1993: 270-271). Bu tanım, evliliğin birey hayatında ne derece belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum, bireyin evlilik sonrasında bir gruba dâhil olmasından ileri gelmektedir.

Maurois kitabının “Ana, Baba ve Çocuklar” adlı bölümünde kastettiği aile olgusunu ele alırken Valéry’nin cümlesini esas olarak aldığını belirtmiştir: “Her aile, fertlerinden her birini bunaltan ve onu kendisine biraz yaşama imkânı kaldıkça yuvadan kaçıratan, içten ve özel bir sıkıntı gizler. Fakat bununla beraber, onun akşam çorbası etrafındaki toplanışta, her ferdin aldaticı bir tavır takınmadan olduğu gibi görüldüğü aile meclislerinde duyulan eski ve kudretli bir fazileti de vardır.” (Maurois, 1944: 45). Bu tanımda, bireyin sığınağı varsayılan aile, her ne kadar olumsuzlukları barındırır da, kendi içinde bu olumsuzlukları giderip olumluya dönüştürebilen bir yapı olarak ele alınmıştır.

Aile birimi, insan yaşamındaki çeşitli temel işlevleri karşılamaktadır. Bu nedenle, bütün toplumsal gruplar içinde önemli bir yer tutmaktadır. Dört tanesine yer verilecek olan ailenin temel işlevlerinden ilki, çocukların bakımı ve yetiştirilmesidir. Bu amaçla aileyi oluşturan kadın ve erkek arasında işbölümü ve işbirliği, yani rol başkalaşımına olanak sağlaması ailenin ikinci temel işlevidir. Bu işlevlerden üçüncüsü, kültürel birikimin kuşaktan kuşağa aktarılmasında ailenin anahtar rol oynamasıdır. Ailenin, kadın-erkek cinsel ilişkilerinde toplum tarafından onaylanan bir birim olması da temel işlevlerden sonuncusudur (Wells, 1994: 86-87). Aile kurumuna yüklenen anlam ve işlevler ışığında ailenin, toplumun küçük bir örneği olduğu söylenebilir. Böylece aile kurumu içerisinde, toplumsal ve kültürel yapılar yeniden üretilmektedir.

Bir anlamda düzeni çağrıştıran aile, sosyal düzenin sağlanmasında, birey ile toplum arasında bir köprü oluşturmaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de önem taşıyan aile, genç kuşaklara, başkalarını dikkate alma, insanları sevmeye, büyüklere saygı gibi değerleri öğretmektedir ve bunların toplum içinde uygulanması, toplumsal düzeni sağlamaktadır. Çağdaş Batı toplumlarında yaşanan bazı olumsuz tecrübeler sebebiyle, aile kurumunun korunması için önlemler alınmış; aile üzerine bakanlıklar, vakıflar ve dernekler kurulmuştur (Doğan, 2009: 2). Bu denli önemli görülen, birçok işlevi yerine getiren aile, aynı zamanda korunması ve devam ettirilmesi gereken bir olgu olarak kabul edilmektedir.

Çekirdek aile yapısına doğru bir değışme görülse de Türkiye ve benzeri ülkelerde, aile-içi ve sosyal ilişkilerde, kişilerarası bağıllık ve bağımlılık en önemli değerlerden olmaya devam etmektedir. Yaşlı ana-babaların kendilerine ait bir geçim kaynakları olsa da, evlatlarıyla birlikte veya onlara yakın oturmayı tercih etmeleri, buna örnek gösterilebilir; çünkü evlatlarının onları huzurevine göndermeleri “ayıp”tır. Maddi yatırımlar yaşlı ana-babadan daha çok çocuklar için yapıldığı halde, kuşaklararası yoğun duygusal bağlar değışmeden kalır. Aile içinde işlevleri olan yaşlı ana-babalar, yaşadıkları sürece ailenin bir parçası sayılırlar; böylece kendilerini bir tarafa itilmiş hissetmezler. Bu doğrultuda, aile-içi ilişkilerde, kuşakların birbirinden kopmadığı, sürekli duygusal yakınlık ve bağıllığın olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1990: 58). Aile o kadar çok toplum ve kültürle iç içedir ki, aile kurumu dışındaki kişilerin de onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü aile, yine, her şeye rağmen, toplumun önemli bir parçası olarak görülmektedir.

Belli bir karşılıklılığı içeren aile ve geniş akrabalık ilişkileri, yoğun, farklılaşmış bir nüfusun bulunduğu kentlerde, sınırlı bir düzeyde yaşanır. Hem eski kent sakinleri hem de göçmen bireyler, kentlerde, akraba veya hısımlı olmayan kişilerle birçok toplumsal ilişkiye girmek zorunda kalır. Türkiye’de bireyler, “sivil toplum” ahlaki diye nitelendirilebilecek alternatifler yerine, akrabalık sistemi içinde uzun bir tarihsel gelişmeyle kök salmış bu akrabalık koduna göre etkileşimde bulunmaya çalışmaktaydılar. Böylece aile, akrabalık ilişkileri ile kaçınılmaz olarak resmi ve mesafeli nitelik taşıyan ilişkilerin kesiştiği böyle bir ortamda, birbirleriyle etkileşimlerini akrabalık koduna dayandırmaya çalışırlar (Duben, 2002: 91). Ailenin kültürel olarak ifade ettiği anlam, toplumsal önemini de pekiştirmektedir. Her ne koşulda olursa olsun, aile, varlığını bir şekilde devam ettirmiş görünmektedir.

Toplumsal normların, geleneklerin değışmezliği, mutsuz evlilik denilen şeyi engelleyebilir. Evlilik bağlarının kesin ve bozulamayacak olduğu kabul edilirse, hayal gücünün, dışarıda dolaştırmasını

gerektirecek ve daha güzel bir mutluluğun var olabileceğini düşündürecek, kışkırtıcı bir kuvveti yok demektir. Bu gibi bir düşünüş şeklinin var olduğu yerde, ev içindeki barışı sağlamak için yalnızca karı-kocanın, herkesin tanıdığı edepli davranış ölçüsünün –bu ne olursa olsun- fazla aşağısına düşmemesi yeterlidir (Russell, 1963: 77). Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, aile mutlulukla ilişkili bir olgu olarak ele alınmıştır. Tek tek bireylerden ziyade ailenin birliği ve mutluluğu için alternatifler düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda aile, devam ettirilmesi ve mümkünse değişime uğramaması gereken bir kurumdur.

Aile olgusu, hiçbir şey için değilse bile, kişisel olarak ilginç bir olgudur. Herkes ya geçmişte bir aileye ait olmuştur, ya şimdi kendi ailesini kurmuştur veya gelecekte bir ailesi olup olmayacağı konusu üzerine düşünmüştür. Aile olgusu, yakınlık, çatışma, cinsellik, şiddet, özellik, ortaklık, sevgi, sömürü, korku, umut gibi insan gerçeklerinin bir arada yaşandığı bir insan birliği olduğu için merak uyandırmaktadır (Gülerce, 2007: 9). Bu yönüyle aile, herkesi ve her şeyi etkileyen, herkesten ve her şeyden etkilenen çok kapsamlı ve çok boyutlu bir olgudur.

Bütün insanlar bir aile birimi içinde yaşamaktadır. Fakat bu ailelerin biçimi ve yapısı hem toplumdaki topluma değişmektedir, hem de aynı toplum içinde zamansal olarak, yöresel ve sınıfsal farklılıklar göstermektedir. Farklı aile yapıları, farklı görevleri yerine getirdiği gibi bu farklılık ailenin iç ilişkilerini de etkilemektedir (Timur, 1972: 3). Bu yönüyle aile, tüm bireyleri içeren bir birimdir. Birbirinden farklı aile yapıları bulunsada her bir aile, sosyokültürel değerlerin etkisiyle, aynı öneme sahip görünmektedir.

Aile kurumunu zayıflatan, bozan ve çürütüp çökerten etmenler hakkında bugün bile tam tatmin edici bilgiye sahip bulunduğumuz söylenemez. Zaten bu işin tam olarak başarılmasını engelleyen faktörler de büyüktür. Her şeyden önce aile birliğinin mahremiyeti, ailenin iç durumu hakkında doğru bilgi edinilmesini engellemektedir. Aile kurumunun varlığı ve devamlılığı bakımından çok büyük bir önem taşıyan bu mahremiyet, aile dışında oluşacak her türlü etkinin ve ailenin iç dinamiklerinin öğrenilmesini engellemektedir. Böylece bir aile hakkında edinilebilecek bilgiler büyük ölçüde, dışarıdan gözlemlenebilecek durumlar dâhilinde kalmaktadır (Çağatay, 1968: 135). Aile de kültür ve gelenek gibi, varlığının korunması gereken bir olgudur.

Aile yaşam döngüsü içindeki en önemli kilometre taşları doğumun evrensel gizemleri, çiftleşme ve ölümdür. Onlar her zaman sosyal mitler, tabular ve insanlık tarihi boyunca gizli ve güçlü kalmış olan bilinçdışı duygular tarafından çevrilmiştir. Yirminci yüzyılda, kişinin psikodinamik anlayışı bu bilinmeyen duyguların zararlı ve engellenen etkileri olabileceğinin farkına varılmasına yol açmıştır ve eğer biz bu olaylara yönelik kendi cevaplarımızı tanıyabilirsek, onlarla ilişkili olan deneyimlerin ve duyguların farkına varırsak, o zaman bizim hayatımızda, ailedeki sırların veya mitlerin daha zararlı etkilerinden bazılarının hâkim olması gerekmez. Sırlar bir aile üyesi için özel olabilir veya örtük bir şekilde başkalarıyla paylaşılan; ya da genellikle nesilden nesile, onlar bir efsane haline gelene kadar bilinçsizce tüm aile üyeleri tarafından onaylanan bir olgu olduğu söylenebilir (Pincus & Dare, 1978: 9). Bu gizlilik ve tabu, “Kol kırılır, yen içinde kalır” anlayışını devam ettirmektedir. Aile ise bu gücünü büyük ölçüde gelenek ve kültür aracılığıyla edinmiştir.

Toplumsal bir ihtiyaç sonucu oluşan ve kültürel özellikler ışığında biçimlenen evlilik ve aile kurumları, gündelik hayat pratikleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bu yönüyle evlilik ve aile kurumları da gündelik hayat gibi sosyokültürel yapının bir parçasını oluşturmaktadır. Evlilik ile kurulan aile içerisindeki pratikler hem sosyokültürel yapıdan etkilenir hem de sosyokültürel yapıyı etkiler. Bu karşılıklılık, dönemsel koşullarda değişimler gerçekleştiğinde de devam etmektedir. Gündelik hayattaki değişimler ışığında, evlilik ve aile kurumlarında biçimsel olarak farklılıkların gözlemlenmesi, bu değişimin aynı anda gerçekleştiğini göstermektedir. Çünkü evlilik ve aile olguları gündelik hayatı önemli ölçüde biçimlendirmekte ve dönüştürmektedir.

Toplumsal ve kültürel değerlerin sürekliliği ve nesiller arası aktarımı evlilik ve aile kurumları aracılığıyla mümkün olmaktadır. Bu değerlerin yeniden üretimi üzerinde önemli etkisi bulunan evlilik ve aile kurumlarının, gündelik hayat pratikleri dışına çıkmamaktadır, onunla yakından ilgilidir. Böylece sosyokültürel yapıyı destekleyen evlilik ve aile kurumları, gündelik hayatı yönlendirmektedir.

3. Kültür, Gelenek, Evlilik, Aile ve Gündelik Hayat İlişkisel Üzerine Bir Değerlendirme

Gündelik hayat, geçmişten günümüze uzanan bir birikimi ifade etmektedir. Bu nedenle, hem geçmişten izler taşımaktadır hem de günümüzde var olan koşullardan etkilenmektedir.

Gündelik hayatta herkes, sürekli olarak bir metin karşısındadır ve toplumsal bir metnin parçası olan herkes, bu metin aracılığıyla ve metni okuması dolayısıyla başkalarıyla, küresel toplumla ve doğayla iletişime girer. Metni okumanın yanı sıra, hem nesne hem de özne olarak, kendi de okunur, deşifre edilir, aydınlatılır ya da aydınlatılmaz. Önce nesne olarak, toplumsal metin onu kapsar ve burada kapsandığını görmesi gerekir; sonra ise özne olarak, kendinin de içinde olduğu metni deşifre eder ve okur, kendini de hiçbir zaman dışında olmadığı o metinde görür (Lefebvre, 2013c: 324). Aile, kültür ve gelenek olguları da gündelik hayatın bir parçasıdır ve bu özne-nesne ilişkiselğine yakından ev sahipliği yapmaktadır. Kültür, geleneği; gelenek, aile ve evliliği; aile ve evlilik ise gündelik hayatı etkilemektedir. Bu zincir, tam tersi yönde de işlerliğe sahiptir.

Her yerde her zaman olduğu gibi Osmanlı toplumunda da ailenin günlük yaşamı, çocuk eğitimi ve beslenmesini, karı-koca ilişkilerinin kapsamında yer alan, sorumlulukların paylaşılması, ev idaresi, sağlık ve beslenme sorunlarının çözümünü ve tüm bunların gündelik uygulamasını içermektedir. Bir toplumun kültürel hayatını ve kurumlarını da oluşturan, sorunların çözümü ve gündelik uygulanmasının yanı sıra çocuk, ailede esastır. Gündelik hayat, aileyi devam ettirecek olan çocuk etrafında şekillenir (Ortaylı, 2009: 133). Burada gündelik hayatın, var olan süreci devam ettirmesi ve pekiştirmesi görülmektedir. Aileye yönelik belirlenen bu rutin, geçmişten günümüze varlığını korumaktadır. Koruyan, kollayan, saklayan aile, sosyokültürel onayı da bu sebeple kazanmaktadır.

Kültür, toplumsal yapının en önemli parçası ve belirleyicisidir. Kültürü oluşturan ve toplumsal yapı içerisinde kültürü pekiştiren gelenek, evlilik ve aile olgularını önemli ölçüde biçimlendirmektedir. Kültürel ve geleneksel yönü bu denli zengin olan evlilik ve aile gündelik hayatı dönüştürmektedir. Dönemsel koşullara bağlı olarak değişim gösterebilen sosyokültürel yapının, evlilik, aile ve gündelik hayat üzerinde de aynı değişimin gerçekleşmesine yol açması, bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Evlilik ve aile gündelik hayat bağlamında irdelendiğinde, gelenek ve kültür olguları ile yakın ilişkisi ortaya çıkmaktadır. Her bir olgu taşıdığı özelliği bir diğer olgu üzerinde gerçekleştirilmekte, böylece gözle görülür derecede bir karşılıklık söz konusu olmaktadır. Bu kısır döngü içerisinde aile, kültür ve gelenek olgularıyla ilgili, çalışmada varılan birçok yargıya rağmen, bu olguların geleceğine yönelik kesin bir yorum yapmak mümkün görünmemektedir. Çünkü gündelik hayat ve dolayısıyla etkisi altına aldığı her şey, bugünden aldığı ve o günün koşullarından taşıdığı ile bugünkü gündelik hayattan farklı olacaktır.

SONUÇ

Aile, birey ve toplum açısından olumlanan sosyokültürel bir olgudur. Evlilik ve aile kurumları, aşamalı olarak, toplumun ve o toplumda hâkim olan kültürün devam etmesi için, yine o toplum ve kültür tarafından üretilmiştir. Bu iki olgu, hali hazırda devam eden gündelik hayatı hem etkilemekte hem de güne dair koşul ve değerlerden etkilenmektedir. Bu karşılıklı ilişki bize gelenek, kültür, evlilik, aile ve gündelik hayat olguları arasındaki ilişkiselliği sunmaktadır. Bu bağlamda, gelenek ve kültürden oluşan, genel kabul gören sosyokültürel değerlerin gündelik hayatta, güne ilişkin olarak mevcut bulunan değerlere oranla daha etkili olduğu söylenebilir.

Çalışma ışığında ulaşılan bu bilgi, yaşanan gündelik değişimlerin sabun köpüğü niteliğinde olduğunu ve yeninin eskiyi mağlup ettiğini belirtmektedir. Eskinin gelenekselliği, uzun süre boyunca denenip görülmüş olması insanlarda güven uyandırmakta, dilsel olarak da “geleneksel” olumlu anlamda kullanılırken, “gündelik” gelip geçici anlamında kullanılmaktadır.

Geleneksel olan da gündelik olan da, kültürden etkilenmektedir. Dile de yansıyan bu ilişkisel yan, gündelik hayatı farklı ilişkisellikler dâhilinde ele alınması gereken, tek başına şimdinin, bugünün değişiminden etkilenmediği geçmiş ve bugün, gelenekselle gündeliğin toplamı ve biriktirdiklerinden oluştuğu fikrine ulaştırmaktadır. Bu doğrultuda evlilik ve aile olguları, uzun bir geçmişi olan fakat bugünün etkisinden de nasibini alan, bireysel ve toplumsal yönleri olan kurumları işaret etmektedir.

Kültürün, geleneğin ve gündelik hayatın önemli bir parçası olan evlilik ve aile kurumları birbirleriyle iç içe geçmiş olgulardır. Birbirini etkileyen, yönlendiren ve biçimlendiren bu olgular toplumsal yaşamı da belirlemektedir. Böylece gündelik hayat pratiklerinden olan evlilik ve aile kurumları, parçası oldukları gündelik yaşamı kendi özellikleri dâhilinde değiştirip dönüştürmektedir.

Bu konuda gerçekleştirilmek istenen diğer çalışmalar için, çalışma kapsamında ele alınan evlilik ve aile kurumlarının gündelik hayattaki değişimlerden dolayı yaşadığı farklılıklara ve bu durumun gündelik hayattaki yansımalarına odaklanılması önerilebilir.

Çalışma doğrultusunda varılan sonuç, kültürün destekleyip pekiştirdiği, uzun bir geçmişi olan evlilik ve aile olgularının gündelik hayattan bağımsız düşünülmemeyeceğidir. Gündelik hayat da anlık değildir, etkiye açıktır ve değişkendir. Böylece çalışma dâhilinde irdelenen konular, başka bir gündelik hayatta yeniden ele alınabilir. Muhtemelen, bu çalışmayı anımsatacak çıkarımlar ortaya koyulsa da, o günün koşullarından izler de bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Alkan, T. (1981). *Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 475.
- Arendt, H. (1996). *Geçmişle Gelecek Arasında*, (Çev.) Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bauman, Z. (2002). *Sosyolojik Düşünmek*, (Çev.) Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Benedict, R. (2003). *Kültür Kalıpları*, (Çev.) Nilgün Şarman, İstanbul: Payel Yayınları.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*, (Çev.) Vefa Saygın Öğütle, İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Çağatay, T. (1968). *Günün Sosyolojisine Giriş*, 2. Baskı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 136. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Çetin, E. (2013). *Gündelik Hayat Sosyolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Duben, A. (2002). *Kent, Aile, Tarih*, (Çev.) Leyla Şimşek, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gülerce, A. (2007). *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye’de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- İlhan, N. (1998). Kültür Varlıklarının Korunması. T. Fişekçi (Ed.). *Türkiye’de Kültür Politikaları* (ss. 73-81). 2. Baskı. İstanbul: Ofset Filmcilik Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). *İnsan-Aile-Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lefebvre, H. (2013a). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, (Çev.) Işın Gürbüz, İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2013b). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, (Çev.) Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013c). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II*, (Çev.) Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.) Osman Akınhay & Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Maurois, A. (1944). *Duygular ve Âdetler*, (Çev.) Vahdi Hatay, İstanbul: Güven Basımevi.
- McGoldrick, M. (1980). The Joining of Families Through Marriage: The New Couple. E.A. Carter & M. Mc Goldrick (Ed.). *The Family Life Cycle: A Framework For Family Therapy*. (ss. 119-93). U.S.A: Gardner Press, Inc.
- Monaghan, J. & Just, P. (2013). *Sosyal ve Kültürel Antropoloji*, (Çev.) Hakan Gür, 2. Baskı. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2009). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Pincus, L., & Dare, C. (1978). *Secrets In The Family*. London: Faber & Faber.
- Poloma, M. M. (1993). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (Çev.) Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Russell, B. (1963). *Evlilik ve Ahlak*, (Çev.) Ender Gürol, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tezcan, M. (2000). *Türk Ailesi Antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Timur, S. (1972). *Türkiye’de Aile Yapısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Wells, C. (1994). *Sosyal Antropoloji Açısından İnsan ve Dünyası*, (Çev.) Bozkurt Güvenç, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.